

MEĐUNARODNA MISIJA ZA POSMATRANJE IZBORA

Republika Crna Gora — Parlamentarni izbori, 10. septembar 2006. godine

IZVJEŠTAJ O PRELIMINARNIM NALAZIMA I ZAKLJUČCIMA

Podgorica, 11. septembar 2006. godine – Na poziv vlasti Republike Crne Gore da posmatra parlamentarne izbore 10. septembra 2006. godine, OEBS Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (OSCE/ODIHR), angažovala je Misiiju za posmatranje izbora (EOM) u Republici Crnoj Gori 9. avgusta 2006. godine. OSCE/ODIHR EOM je udružila napore sa Parlamentarnom skupštinom OEBS-a (OSCE PA) i Parlamentarnom skupštinom Savjeta Evrope (PACE) da zajednički uspostave Međunarodnu misiju za posmatranje izbora (IEOM).

G-dina João Soares-a (Portugalija), potpredsjednika OSCE PA i poslanika Parlamenta Portugalije, šefa delegacije OSCE PA, imenovao je Predsjedavajući kancelarije OEBS-a za Specijalnog koordinatora Kratkoročne posmatračke misije OEBS-a. G-din Jean-Charles Gardetto (Monako), potpredsjednik PACE i poslanik u Parlamentu Monaka, predvodio je delegaciju PACE-a. G-din Jørgen Grunnet (Danska) je na čelu Posmatračke misije OSCE/ODIHR.

IEOM je ocijenila usaglašenost izbornog procesa sa obavezama OEBS-a i standardima Savjeta Evrope za demokratske izbore i sa domaćom zakonskom regulativom. Iako su lokalni izbori sprovedeni istovremeno sa parlamentarnim izborima u većini opština u Crnoj Gori, IEOM je nadgledala ove izbore samo u mjeri u kojoj su oni imali uticaja na sprovođenje parlamentarnih izbora.

Ovaj izvještaj o preliminarnim nalazima i zaključcima se daje prije završetka izbornog procesa, prije objavljivanja konačnih rezultata i isteka rokova za moguće prigovore i žalbe. Zaključna ocjena cjelokupnih izbora zavisice dijelom i od sprovođenja preostalih faza procesa. OSCE/ODIHR će objaviti sveobuhvatan konačni izvještaj otprilike dva mjeseca nakon završetka izbora. PACE delegacija će prezentirati svoj izvještaj na Plenarnom zasijedanju Skupštine u oktobru 2006. godine. OEBS i Savjet Evrope će biti na raspolaganju vlastima i civilnom društvu Republike Crne Gore u cilju daljih poboljšanja izbornog procesa.

PRELIMINARNI ZAKLJUČCI

Parlamentarni izbori održani 10. septembra u Republici Crnoj Gori su prvi otkako je proglašena nezavisnost. Proces je uglavnom protekao u skladu sa obavezama OEBS-a i standardima Savjeta Evrope za demokratske izbore, iako ostaje da se riješi određeni broj izazova koji se ponavljaju.

U inkluzivnom procesu, Republička izborna komisija (RIK) registrovala je sve izborne liste koje su podnesene. Pet stranaka, šest koalicija i jedna grupa građana, širokog političkog spektra, učestvovala je na ovim izborima, što je pružilo biračima veliku mogućnost izbora.

Izbori su sazvani u kratkom roku što je imalo uticaja na predizbornu kampanju. Finansiranje predizborne kampanje iz državnog budžeta bilo je sporno. U principu, kampanja je bila mirna, protekla je u redu i bila je niskog profila, i na nju je uticao nedavni referendum o državnom statusu i njegov ishod. Ton kampanje je bio umjeren, uprkos nekoliko primjera podstrekivačkog govora; međutim, atmosfera predizborne kampanje se pogoršala tokom poslednjih dana prije izbora.

Partije su se žalile da su opštinske i republičke vlasti vršile pritisak na glasače i kandidate. Na primjer, policija je ispitivala lidera Pokreta za promjene i pretresla, uz sudski nalog, nekoliko domova u Tuzima i zadržala u pritvoru dva kandidata sa liste Albanske alternative dan uoči izbora. Navodi o kupovini glasova, od kojih je jedan potkrijepljen, bacaju sjenku na ukupan izborni proces.

Veliki broj raznovrsnih medija pružio je glasačima dovoljno informacija o učesnicima u izbornom procesu i njihovim izbornim kampanjama. Međutim, elektronski mediji, uključujući i javni servis, usredsredili su svoje izvještavanje na vladajuće stranke i na Vladu. Nasuprot postojećoj zakonskoj regulativi, uključujući i Zakon o izboru poslanika i odbornika (Izborni zakon), javni servis Radio-televizija Crne Gore (RTCG) obezbijedila je besplatne termine u programu po proporcionalnoj, a ne ravnopravnoj osnovi. Novine su nudile razne stavove i pružale više informacija nego što je to bio slučaj kod elektronskih medija.

Pravni okvir obezbjeđuje odgovarajuću osnovu za sprovođenje izbora. Međutim, nasuprot međunarodnim standardima, Izborni zakon je izmijenjen i dopunjen nakon sazivanja izbora. Neki od amandmana podrazumijevaju ograničavanje prava na slobodu govora i izražavanja.

Sistem raspodjele mandata ne obezbjeđuje potpuno transparentan proces jer zahtijeva da samo polovina mjesta koje osvoji neka stranka ili koalicija bude raspoređena prema redu pojavljivanja imena kandidata na izbornim listama, dok partija može slobodno da raspoređuje preostala mjesta na druge kandidate čija se imena nalaze na listi. Iako su ranije posmatračke misije OSCE/ODIHR-a u više navrata na to skretale pažnju vlastima i političkim partijama, ova odredba nije uklonjena iz zakona.

Učesnici na izborima su imali pravo da budu zastupljeni u tijelima za sprovođenje izbora na svim nivoima. Iako je RIK radila uglavnom na otvoren i transparentan način, donijela je par spornih odluka, pogotovo u pogledu naknada za članove biračkog odbora imenovane od strane političkih partija i štampanja glasačkih listića. Birački spisak je u cjelini bio precizan i bio je mnogo manje kontroverzan nego na prethodnim izborima.

Nekoliko stranaka nacionalnih manjina je učestvovalo na izborima, bilo samostalno ili u koalicijama. Pitanja međuetničkih odnosa uglavnom nisu bila prisutna u kampanji, sa vidnim izuzetkom Srpske liste, koja je zasnovala svoju kampanju na pozivima za odbranu prava Srba. Zastupljenost albanske manjine je osigurana putem posebnog sistema za izbor pet poslanika u oblastima gdje žive glasači albanske nacionalnosti. Žene su i dalje nedovoljno zastupljene kao kandidatkinje; svega 14,6% svih kandidata su žene, što je manje nego na izborima održanim 2002. godine.

Oko 98% posmatračkih izvještaja IEOM-a ocjenjuju procedure glasanja kao „dobre“ ili „veoma dobre“, sa izolovanim slučajevima proceduralnih neregularnosti. Mjere za očuvanje integriteta glasanja su u velikoj mjeri primijenjene u skladu sa zakonom, iako su identifikovani neki problemi. Grupno glasanje je primijećeno na relativno velikom broju od 8% biračkih mjesta koja smo obišli. Brojanje glasova je ocijenjeno manje pozitivno (92% kao „dobro“ ili „veoma dobro“), a proceduralne nepravilnosti su često uočavane. Izborni proces bi se mogao unaprijediti daljom obukom članova biračkih odbora.

PRELIMINARNI NALAZI

Osnovne informacije

Predsjednik Republike Crne Gore, g-din Filip Vujanović je 11. jula 2006. godine sazvaio parlamentarne izbore za 10. septembar 2006. godine. Odabrani datum je nešto raniji nego što je to bilo opšte očekivano i uslijedio je odmah nakon godišnjih odmora. Opozicione stranke su se žalile da njihovi stavovi nisu uzeti u obzir uprkos konsultacijama koje je Predsjednik obavio sa liderima stranaka prije sazivanja izbora. Osim parlamentarnih izbora, održani su i izbori za predsjednike opština i odbornike u skupštinama opština u 14 od 21 opštine.

Manje od četiri mjeseca nakon referenduma o državnom statusu održanog 21. maja i tri mjeseca nakon nezavisnosti, parlamentarni izbori od 10. septembra su se održali u znatno izmijenjenom političkom ambijentu¹. Raspad independističkog i unionističkog bloka rezultirao je novom političkom dinamikom, sa pojavom novih stranaka na političkoj sceni. Registrovano je ukupno 12 izbornih lista za 81 poslaničko mjesto u Skupštini Republike Crne Gore.

Vladajuća koalicija Demokratske partije socijalista (DPS) i Socijaldemokratske partije (SDP), osnažena ishodom referenduma, nadmetala se sa opozicijom koja je unekoliko podijeljena internim rivalitetima. Osnovne opozicione snage na ovim izborima su bile: bivša unionistička koalicija Socijalističke narodne partije (SNP), Narodne stranke (NS) i Demokratske srpske stranke (DSS); Srpska lista, koja se sastojala od Srpske narodne stranke (SNS) i jednog broja manjih pro-srpskih stranaka; novoosnovana stranka Pokret za promjene (PzP); koalicija Liberalne partije (LP) i Bošnjačke stranke (BS) i Građanska lista (GL), koja ujedinjuje Građansku partiju (GP) i Zelenu stranku (ZS). Četiri liste su usmjerene na glasove albanske zajednice, odnosno dvije više nego što ih je bilo 2002. godine.

Izborni sistem i pravni okvir

Republika Crna Gora ima jednodomni parlament koji se bira na period od četiri godine. Po Ustavu, poslanik u Skupštini zastupa 6.000 glasača. Na osnovu broja registrovanih birača, odlazeći saziv Skupštine je usvojio odluku da se sazovu izbori za 81 poslaničko mjesto. Sedamdeset i šest mandata se raspoređuje na osnovu rezultata glasanja sa svih biračkih mjesta u Crnoj Gori. Preostalih pet mandata se dodjeljuje, po posebnim pravilima, na osnovu rezultata u 70 biračkih mjesta koja se nalaze u područjima na kojima žive birači albanske manjine. Da bi mogla da učestvuje u raspodjeli ovih 76 mandata, izborna lista mora osvojiti najmanje 3 posto broja glasova. Isti prag se primjenjuje i na onih pet mandata predviđenih za 70 posebno određenih biračkih mjesta.

Skupština je usvojila izmjene i dopune Izbornog zakona 28. jula, nakon što je Predsjednik Republike sazvaio izbore. Ključne odredbe sadržane u izmjenama i dopunama predstavljaju ograničavanje prava na slobodu govora i izražavanja, što nije u skladu sa obavezama OEBS-a i međunarodnim standardima za demokratske izbore; jedan amandman zabranjuje govor tokom kampanje koji predstavlja uvredu, klevetu ili krši pravila pristojnosti. Drugi amandman je produžio period zabrane objavljivanja rezultata istraživanja javnog mnjenja sa sedam na deset dana i uveo zabranu objavljivanja preliminarnih rezultata ili procjena tokom tri sata nakon zatvaranja birališta. Ustavni sud je 1. septembra donio odluku da je zabrana od tri sata za objavljivanje preliminarnih rezultata ili procjena neustavna.

¹ OSCE/ODIHR su posmatrali deset izbornih procesa u Crnoj Gori od 1997. godine. Konačni izvještaji mogu se vidjeti na <http://www.osce.org/odihr-elections/14207.html>

Takođe, Ustavni sud je 28. juna donio odluku da je dio formule za dodjeljivanje javnih sredstava za vođenje kampanje izbornim listama neustavan jer daje prednost parlamentarnim strankama. Ova odluka, zajedno sa najavom Vlade u julu da sredstva za kampanju iz državnog budžeta neće biti dostupna političkim strankama, ograničila je finansijska sredstva za učesnike na izborima. Međutim, Ministar finansija je naknadno objavio da će ukupna svota od 205.000€ biti ravnomjerno raspoređena na podnosiocima 12 registrovanih izbornih lista. Iako je ovaj iznos u skladu sa odredbom Zakona o finansiranju političkih partija koja kaže da 10 posto sredstava predviđenih za svrhe kampanje bi trebalo ravnomjerno rasporediti, ostaje nejasno koja sredstva, ukoliko ih bude, će biti na raspolaganju za raspodjelu nakon izbora. Iako je pomenuti iznos unekoliko poboljšao finansijska sredstva izbornih lista, zakonski limit za trošenje privatnih sredstava za kampanju na 40 posto javnih sredstava je možda ograničio aktivnosti predizbornih kampanja onih izbornih lista koje su ograničile svoje troškove u okviru zakonski dozvoljenih limita.

I Radio-televizija Crne Gore (RTCG) je uvela ograničenja slobodnog pristupa koji se obezbjeđuje izbornim listama koje učestvuju na izborima. Iako Izborni zakon i ostala regulativa predviđa da bi svi podnosioci lista kandidata trebalo da imaju jednak pristup, RTCG je 27. jula donijela pravila koja predviđaju da se slobodan pristup dodjeljuje proporcionalno zastupljenosti stranke u Skupštini.

Izborni zakon zahtijeva da samo polovina mjesta koje data stranka ili koalicija osvoji mora biti raspoređena na osnovu redosljeda imena kandidata na njihovoj izornoj listi. Stranka može slobodno raspoređivati preostala mjesta na bilo kog kandidata čije se ime pojavljuje na njenoj listi. Ova odredba ograničava transparentnost i može dovesti u zabunu birače koji ne mogu biti sigurni koje kandidate biraju. Prethodne Posmatračke misije su u više navrata skretale pažnju vlasti i političkih stranaka u Crnoj Gori na ove odredbe. Iako je Skupština imala gotovo deceniju na raspolaganju da ispravi ovaj problem, ova odredba nije uklonjena iz zakona.

Sprovođenje izbora

Parlamentarne izbore organizuju tijela za sprovođenje izbora koja su podijeljena na tri nivoa: Republička izborna komisija (RIK), 21 opštinske izborne komisije (OIK), i 1.130 biračkih odbora (BO). RIK i OIK se imenuju na period od četiri godine, od strane Skupštine, odnosno Skupštine opštine, dok BO imenuju OIK za svake izbore. Sva tijela za sprovođenje izbora imaju „stalan“ sastav koji odražava politički sastav tijela koje ih imenuje, i „prošireni“ sastav koji uključuje predstavnike podnosilaca izbornih lista.

RIK je radila na uglavnom otvoren i transparentan način, a sastanci su bili otvoreni za domaće i međunarodne posmatrače. RIK je postavila i svoj website. RIK i OIK su se redovno sastajale i uglavnom dobro funkcionisale, donoseći potrebne odluke po svim pitanjima u vezi procedura i organizacije izbora.

Nažalost, RIK nije planirala niti sprovela nikakve programe obuke birača, uz argument da takve aktivnosti ne spadaju u domen njenih obaveza.

RIK je donijela spornu odluku da bi članovi proširenog sastava biračkog odbora trebalo da budu plaćeni od strane stranke koja ih je imenovala, uz argument da su javna sredstva za sprovođenje izbora ograničena. Međutim, prošireni članovi su takođe članovi tijela za sprovođenje izbora i zbog toga bi trebalo da budu plaćeni od strane tijela koja finansiraju sprovođenje izbora.

Nema odredbe u Izbornom zakonu koja zabranjuje kandidatima na izborima da ujedno budu i članovi izbornih komisija, koje bi po svojoj prirodi trebalo da budu nepristrasna i kvazi-sudska tijela.

Inherentni sukob interesa između političke uloge kandidata i odgovornosti člana komisije čini ovakvu dvostruku ulogu krajnje neprikladnom i neprihvatljivom.

Došlo je do manje kontroverze kada je RIK dodijelila ugovor za štampanje glasačkih listića bez procedure za javne tendere. Štamparija koja nije dobila ugovor, a imala je najnižu ponudu, sugerisala je da je odluka RIK-a donesena na neodgovarajući način. RIK je obrazložila svoju odluku time što štamparija OBOD iz Cetinja, kojoj je dodijeljen ugovor, ima više iskustva i ranije je uspješno obavljala štampanje glasačkih listića. Drugu firmu su angažovale neke OIK za štampanje glasačkih listića za lokalne izbore.

Registracija glasača u Crnoj Gori je pasivna, a glasači koji imaju pravo da učestvuju na glasanju se unose u birački spisak na osnovu informacija koje po službenoj dužnosti obezbjeđuje Ministarstvo unutrašnjih poslova i opštinske matične službe. RIK je 1. septembra objavila da ukupan broj registrovanih birača za parlamentarne izbore 10. septembra 484.430. Preciznost biračkog spiska je bila mnogo manje kontroverzna nego na prethodnom glasanju, vjerovatno zbog detaljnih provjera koje su obavljene od strane vlasti i stranaka pred referendum u maju.

Registracija kandidata

Pet stranaka, šest koalicija i jedna grupa građana su registrovane tokom inkluzivnog procesa, koje predstavljaju širok politički spektar i time se biračima pruža velika mogućnost izbora. Svih 12 lista koje su podnesene prije zakonskog roka 16. avgusta su registrovane. U tri slučaja, RIK je tražila od podnosilaca da isprave nepravilnosti na svojim listama, što su oni i uradili u roku od 48 sati kako to predviđa Izborni zakon. Sve u svemu, 747 kandidata je učestvovalo na izborima za 81 poslaničko mjesto u Skupštini. Zbirna izborna lista, sa imenima svih kandidata, objavljena je 24. avgusta i izložena na biračkim mjestima na dan izbora.

Atmosfera tokom kampanje

Predizborna kampanja je u principu bila mirna, protekla je u redu i bila je niskog profila, iako su se aktivnosti na kampanji intenzivirale tokom poslednje dvije sedmice. Razlog tome djelimično leži u rano zakazanom datumu za izbore, ljetnjim odmorima i ograničenim sredstvima, mada je i nedavna veoma aktivna referendumska kampanja možda imala uticaja. Na strategije kampanja većine stranaka makar djelimično je uticala inicijalna odluka Vlade da za kampanju neće biti dodijeljena sredstva iz državnog budžeta, što je dovelo do mnogo ogorčenosti, pogotovo među opozicionim strankama.

Osnovne teme kampanje odnosile su se na privredu, zaposlenost, životnu sredinu i evropske integracije. Opozicija je iznosila nedostatke u vezi prve tri teme, a takođe i kritikovala Vladu u pogledu rada državnih institucija i njenih vodećih političara. Vladajuća koalicija je, sa svoje strane, pokušavala da iskoristi svoj uspjeh na referendumu i nezavisnost i međunarodno priznanje Crne Gore koje je uslijedilo nakon toga, a takođe je i predstavljala sebe kao garanta za evropske integracije Crne Gore. Ekonomski rast, povećana stopa zaposlenosti i više direktnih stranih investicija su takođe bile dominantne teme kampanje vladajuće koalicije. Srpska lista se uglavnom predstavila kao zastupnik prava srpskog stanovništva. Dobila je podršku izvana, od strane Srpske radikalne stranke (SRS) iz Beograda, što je izazvalo zabrinutost i dovelo do kritika od strane pojedinih učesnika u izborima.

Većina stranaka usredsredila je svoje aktivnosti na kampanju „od vrata do vrata“ i umjereno korištenje bilborda, postera i oglašavanja u medijima. Samo veće političke snage, uključujući vladajuću koaliciju DPS–SDP, koaliciju SNP–NS–DSS, Srpsku listu, koaliciju LP–BS i Pokret za

promjene, organizovale su promotivne skupove i tribine po cijeloj Crnoj Gori. Ovi skupovi su često imali za cilj ne samo pridobijanje podrške za parlamentarne, već i za opštinske izbore. Ukupan ton kampanje bio je umjeren, sa nekoliko primjera podstrekivačkog govora, o čemu su izvijestili posmatrači misije OSCE/ODIHR. Međutim, atmosfera predizborne kampanje se pogoršala tokom poslednjih dana prije izbora.

Opozicione partije su tvrdile da vlasti vrše pritisak na glasače i kandidate. Policija je 7. septembra ispitivala lidera Pokreta za promjene o navodnoj utaji poreza. Dan prije izbora policija je, uz sudski nalog, izvršila pretres nekoliko kuća u Tuzima i zadržala u pritvoru određeni broj ljudi, uključujući i dva kandidata na parlamentarnim izborima iz Albanske alternative, tereteći ih za planiranje terorističkih napada. Naveče 31. avgusta, sedam članova marketinškog tima kampanje koalicije SNP–NS–DSS neformalno je ispitivano od strane policije nakon što su napustili radio stanicu na kojoj su učestvovali u političkom programu. Koalicija je ocijenila da to predstavlja pritisak na njihov tim za kampanju.

Nedavni premještaj 70-tak policajaca na nova radna mjesta pokazao se kao kontroverzan. Opozicija je tvrdila da su ti policajci premješteni zbog svog stava za zajedničku državu tokom referenduma. Ministarstvo unutrašnjih poslova je odbacilo ove navode govoreći da je samo šest policajaca pokrenulo tužbu „iz ličnih razloga”. Međutim, 15 policajaca je podnijelo ovjerene izjave Misiji za posmatranje izbora u kojima kažu da su njihovi pretpostavljeni vršili pritisak na njih prije referenduma. PzP je tvrdila da je njihov kandidat za predsjednika opštine u Baru dobio otkaz sa svoje funkcije u Luci Bar iz političkih razloga. Iako ovaj navod nije mogao biti potkrijepljen, a ugovor o zaposlenju date osobe je istekao početkom 2004. godine, ostaje pitanje momenta kada je ova odluka donesena.

Misija za posmatranje izbora je primila niz opštih optužbi, od kojih nijedna nije potkrijepljena dokazima, o pritisku na glasače od strane državnih i lokalnih vlasti ili političkih partija.

Zastupljenost nacionalnih manjina i žena

Prema popisu iz 2003. godine i terminologiji koja je korištena, stanovništvo Crne Gore sa sastoji od 43% Crnogoraca, 32% Srba, 12% Bošnjaka i Muslimana, 5% Albanaca, 1% Hrvata i 7% „ostalih“. Procjenjuje se da populacija Roma broji oko 20.000 ljudi, uključujući i interno raseljena lica i izbjeglice.

Učešće i integracija nacionalnih manjina u Crnoj Gori u republičkim izbornim i političkim procesima su u principu pozitivni. Niz većih partija ima određenog uspjeha u integrisanju nacionalnih manjina u svoje redove i istorijski posmatrano privlačili su glasače iz redova nacionalnih manjina. Osim toga, stranke koje predstavljaju manjine učestvovala su na izborima, pružajući ovim zajednicama veliku mogućnost izbora. Četiri liste su nastupale nezavisno za glasove Albanaca (što je dvije više u odnosu na izbore 2002. godine); Bošnjačka stranka je bila u koaliciji sa Liberalnom partijom, dok je Hrvatska građanska inicijativa dobila jedno mjesto na izbornoj listi koalicije DPS–SDP.

Stranke koje predstavljaju malobrojnije nacionalne manjine usredsredile su se na pitanja vezana za njihove etničke grupe i povećano učešće u državnim i javnim institucijama. Njihove kampanje su se uglavnom fokusirale na unutar-etnička pitanja, dok diskusije o među-etničkim odnosima uglavnom nisu bile prisutne u kampanji, uz vidan izuzetak Srpske liste i njihovog poziva u odbranu prava Srba.

Nekih 31.417 glasačkih listića, od ukupno 498.963, štampano je dvojezično, na zvaničnom jeziku i na albanskom, i korišteni su na onih 70 posebnih biračkih mjesta koje je odredila Skupština.

Žene su i dalje izuzetno slabo zastupljene u crnogorskoj politici. Samo 10 od 75 poslanika odlazećeg saziva Skupštine (13,3 %) su bile žene. Od 21 predsjednika opštine dvije su žene, a dvije žene su ministarke u vladi. Ni državne institucije, ni političke stranke ni civilno društvo nije uložilo značajnije napore da se poveća učešće kandidatkinja na ovim izborima. To je za rezultat imalo smanjenje broja kandidatkinja sa 16,2 na 14,6 % u odnosu na parlamentarne izbore 2002. godine, budući da svega 109 od ukupno 747 kandidata čine žene.

Mediji

U Crnoj Gori postoji veliki broj elektronskih medija, sa više od 20 javnih elektronskih medija na nacionalnom ili lokalnom nivou, kao i niz štampanih medija. Posmatračka misija OSCE/ODIHR sprovedla je kvalitativnu i kvantitativnu analizu emisija u udarnom terminu na šest TV stanica – javnog servisa TVCG1 i privatnih TV kanala Elmag, IN, MBC, Montena i Pink M. Osim toga, analizirana su i četiri dnevna lista – privatni *Dan*, *Republika* i *Vijesti* i državni *Pobjeda*. Misija za posmatranje izbora je otpočela svoj monitoring medija 10. avgusta.

Pravila za kampanju koja je usvojio javni servis RTCG, koja, nasuprot važećoj zakonskoj regulativi, obezbjeđuju proporcionalan, a ne ravnopravan slobodan pristup svim učesnicima u izborima, izazvala je kritike, pogotovo od strane van-parlamentarnih stranaka. Iako je odluka RTCG od 24. avgusta da se svim učesnicima u izborima obezbijedi dodatno vrijeme i da se više prate aktivnosti van-parlamentarnih stranaka bila pokušaj da se ublaži ova neravnoteža, ipak nije dovela do potpunog poštovanja zakona od strane javnog emitera. Nasuprot tome, neki lokalni javni mediji obavijestili su Misiju za posmatranje izbora da su obezbijedili besplatne termine u programu na ravnopravnoj osnovi.

Uprkos činjenici da je kampanja bila uglavnom niskog profila, građani su mogli da dobiju informacije o političkim partijama i aktivnostima njihove predizborne kampanje putem medija. Izborna i politička pitanja, zajedno sa plaćenim terminima, iznosila su ukupno 13 % ukupnog emitovanja u udarnim terminima na TV IN-u i Monteni, a do 20 % na TVCG1, TV MBC i TV Elmag.

Uopšteno posmatrano, zastupljenost političkih partija u medijima bila je neproporcionalna, uz favorizovanje vladajuće partije i parlamentarnih opozicionih stranaka. Čini se da je to dijelom zbog tendencije medija da se fokusiraju na učesnike u izbornom procesu koji su po istraživanjima javnog mnjenja najviše kotirani, ali takođe i zbog značajnih razlika u intenzitetu i vidljivosti kampanja različitih učesnika u izborima.

Zastupljenost predizbornih aktivnosti učesnika u izbornom procesu u posebnom izbornom programu TVCG1, kao i vođenje debata na TVCG1 bilo je u principu u skladu sa pravilima koje je ovaj javni emiter usvojio. Međutim, preko 2/3 zastupljenosti u vijestima na javnoj televiziji posvećeno je Vladi, predsjedniku ili vladajućoj koaliciji. Koalicija SNP–NS–DSS imala je 8 %, Srpska lista 4 %, a koalicija LP–BS 4 %. U pozitivnim tonovima je govoreno o vladi u dokumentarcu nazvanom „Od izbora do izbora“, u kome je prikazan crnogorski politički razvoj u protekle četiri godine. U mjesecu prije izbora, ovaj dokumentarac iz četiri dijela prikazan je dva puta u udarnom terminu na TVCG1.

Među privatnim emiterima, emisije o pitanjima vezanim za izbore i politiku na TV IN odražavaju one sa javne TVCG1. Vlada je bila zastupljena 37 % u svim relevantnim vijestima, DPS–SDP koalicija 22 %. Što se tiče opozicionih partija, koalicija SNP–NS–DSS bila je zastupljena 10 %, a Srpska lista 5 %. Zastupljenost učesnika na izborima na vijestima na TV Monteni i TV MBC, iako je takođe obezbjeđivala više vremena vladajućim partijama, ukupno posmatrano bila je uravnoteženija.

Isto je bio slučaj sa zastupljenošću političkih aktera u programima vijesti na TV Elmag-u, koja je, za razliku od prethodnih, malo više prostora dala opozicionim strankama. Osim oglašavanja, Pink M nije obezbijedila prostor za predizbornu kampanju i izbore.

U odnosu na elektronske medije, novine su pružale kritičnije i analitičnije informacije o političkim akterima. Državna *Pobjeda* i privatna *Republika* obimno su izvještavale o Vladi i koaliciji DPS–SDP. Opozicione stranke bile su više zastupljene u privatnoj dnevnoj novini *Dan*, koja je takođe kritikovala vladu. *Vijesti* su obezbijedile više prostora vladajućim strankama nego opoziciji, ali sve u svemu, njihovo izvještavanje o političkim akterima je bilo uravnoteženije nego kod ostalih dnevnih novina koje su praćene.

Dnevne novine čiji je monitoring vršila EOM nisu poštovale period predizborne ćutnje. Posmatrači su takođe dobili potkrijepljene izvještaje o kršenju predizborne od strane jedne TV stanice iz Nikšića.

Prigovori i žalbe

Iako Izborni zakon navodi da birači, kandidati i podnosioci lista treba da imaju pristup izbornim komisijama i sudovima, svega nekoliko prigovora i žalbi je podneseno na republičkom nivou, dva Republičkoj izbornoj komisiji i tri Ustavnom sudu. Neke opozicione partije su tvrdile da je uzaludno oslanjati se na pravne procese za rješavanje slučajeva kršenja zakona. Zakonski rok od 24 sata za podnošenje predmeta Ustavnom sudu bi trebalo produžiti da bi se poboljšala zaštita prava glasa.

Domaći i međunarodni posmatrači

Jedan broj nezavisnih posmatračkih organizacija, uključujući Centar za monitoring (CEMI) i Centar za demokratsku tranziciju (CDT) sproveo je sveobuhvatno i dugoročno posmatranje izbornog procesa, uključujući i monitoring medija i finansiranja kampanja. Na dan izbora, domaći nezavisni posmatrači bili su prisutni na 81 % biračkih mjesta koje je obišla IEOM. Domaći posmatrači su takođe obavili i tzv. brzo brojanje i paralelno prebrojavanje glasova. Prisutnost velikog broja domaćih nezavisnih posmatrača na biračkim mjestima širom Crne Gore na dan izbora poboljšala je transparentnost izbornog procesa.

Izborni dan

Izlaznost se procjenjuje na 70%. IEOM posmatrači su uglavnom izvijestili o mirnoj atmosferi, a 98% posmatračkih izvještaja IEOM-a procjenjuju procedure glasanja kao „dobre“ ili „veoma dobre“. Proceduralne neregularnosti koje su uočene uključuju nepravilno zapečaćene glasačke kutije na 6% biračkih mjesta koja smo obišli.

Međunarodni posmatrači su izvijestili o jednom slučaju, u Beranama, sumnjivih aktivnosti koje mogu da upućuju na organizovanu kupovinu glasova od strane DPS-a. Posmatrači su takođe izvijestili o izolovanim slučajevima aktivnosti kampanje van biračkih mjesta i par primjera tenzija.

Mjere za očuvanje integriteta glasanja su u velikoj mjeri primijenjene u skladu sa pravnim zahtjevima. Problemi su identifikovani kod birača koji su potpisivali glasačke listiće (4%) i birača koji nisu provjeravani ili poprskani nevidljivim mastilom (3%, odnosno 4%). U 4% slučajeva, neovlaštene osobe su bile prisutne na biračkim mjestima, obično partijski aktivisti. Grupno glasanje je primijećeno na relativno velikom broju od 8% biračkih mjesta koja smo obišli, a glasanje u ime druge osobe u 1% slučajeva. Uočeno je da je pristup biračkim mjestima osobama sa posebnim

potrebama otežan na 43% biračkih mjesta koja smo obišli. Samo 16% predsjednika biračkih odbora su bile žene, a na 44% biračkih mjesta koja smo obišli uopšte nije bilo žena članica biračkih odbora.

Brojanje je bilo manje pozitivno, sa 8% brojanja glasova okarakterisanih kao „loših“ ili „veoma loših“. Opet, često su uočavane proceduralne nepravilnosti, posebno u postupku pripreme za otvaranje glasačkih kutija. Kontrolni kuponi nisu prebrojani u 20% postupaka brojanja koji su posmatrani, a potpisi na biračkim spiskovima u 30% slučajeva. IEOM posmatrači su takođe uočili da utvrđivanje validnosti glasačkog listića nije bilo primjereno, a da se u 7% slučajeva članovi biračkog odbora nisu složili o validnosti glasačkog listića. U 8% posmatračkih izvještaja primijećeno je nešto što liči na identičane potpise na spisku birača, a u tri slučaja uočene su moguće naznake prepunjenih glasačkih kutija. Tokom 11% posjeta, članovi biračkih odbora su imali problema sa popunjavanjem protokola, u 9% slučajeva svi članovi biračkog odbora nisu dobili kopiju, a u 19%, materijal nije predat OIK od strane predsjednika BO i dva člana iz proširenog sastava BO, kako se zahtijeva. Proceduralni problemi uočeni tokom izbornog dana ukazuju na to da bi se izborni proces mogao unaprijediti daljom obukom članova BO.

RIK nije objavila preliminarne rezultate tokom cijele izborne noći.

*Ovaj izvještaj je dostupan i na zvaničnom jeziku.
Međutim, verzija na engleskom jeziku ostaje jedini zvanični dokument.*

INFORMACIJE O MISIJI I PRIZNANJA

OSCE/ODIHR Misija za posmatranje izbora otvorena je u Podgorici 9. avgusta sa 27 eksperata i dugoročnih posmatrača raspoređenih u Podgorici i u šest regionalnih centara. Na dan izbora, IEOM je rasporedila nekih 200 kratkoročnih posmatrača 41 države OEBS-a, uključujući i 27-članu delegaciju Parlamentarne skupštine OEBS-a i 13-članu delegaciju Parlamentarne Skupštine Savjeta Evrope. IEOM je posmatrala glasanje u cijeloj Republici Crnoj Gori na 816 biračkih mjesta od ukupnog broja od 1.130, a brojanje je posmatrano na nekih 75 biračkih mjesta. IEOM je takođe bila prisutna u 9 opštinskih izbornih komisija da posmatra obradu podataka.

IEOM želi da izrazi svoju zahvalnost Ministarstvu inostranih poslova, Republičkoj izbornoj komisiji i drugim nacionalnim i lokalnim vlastima na njihovoj pomoći i saradnji tokom procesa posmatranja. IEOM takođe želi da izrazi svoju zahvalnost Misiji OEBS-a u Crnoj Gori i drugim međunarodnim organizacijama i ambasadama na njihovoj podršci tokom trajanja misije.

Za dodatne informacije molimo da kontaktirate:

- G-din Jørgen Grunnet, Šef Misije za posmatranje izbora OSCE/ODIHR, u Podgorici (+381-81-231 876);
- G-đa Urdur Gunnarsdottir, portparolka OSCE/ODIHR (+48-603-683 122); ili g-din Konrad Olszewski, Savjetnik za izbore OSCE/ODIHR, u Varšavi (+48-601-292 307);
- Andreas Baker, Parlamentarna skupština OEBS-a, u Kopenhagenu (+43-60108030);
- G-din Bas Klein, Parlamentarna skupština Savjeta Evrope, u Strazburu (+33-662-265 489).